

A filozófia alapszavai névszók (szubsztantív, nomina): olyan fogalmak mint világ, lét természet, egzisztencia, szellem, lélek, ész, szubjektivitás, bölcsesség, kritika, igazságosság, igazság, fenomenológia, marxizmus, dekonstrukció, stb. A névszók imponálnak, gátlásossá tesznek és megnehezítik az olvasást.

Am a névszók gyakran csak főnevesítések, például olyan mellénevekből, mint igaz, okos, bölcs, valóságos, igazságosság, okosság, bölcsesség, és valóság lesz. A mellénevekben ígék rejlenek, az igazságosságban az igazságot szolgáltatni, az okosságban okozni, a valóságban a valósulni. Valóságos az, ami valósul. Valóssá válhat az is, ami nem valóságos. A dolog rögtön nehezzé válik. A valóságosság arra is példa, gyakran mennyire nem jól mutatnak a névszók: dupla képzővel (Suffix). A melléknév -gos képzője mellé még egy névszóképző -ság is jön. Személyesség: miért nem személy?

Ígék is válnak filozófia névszókká. A fogni fogalommal lesz, a megérteni értelemmé. A lenni létté válik. Ez néha léteezést, egzisztálást jelent, de olykor a lenni csak segédige és azt jelenti igazságosnak lenni, igaznak lenni, megfontoltnak lenni. Csak amennyiben igaz, igazságos, megfontolt, tehát jó, akkor valóságos. Ez az antik filozófia erős kijelentéseinek egyike. A filozófia olyan állapotra törekszik, amelyben az egyes ember és a közösség jó. De mi a jó?

Ígék is válnak filozófia névszókká. A fogni fogalommal lesz, a megérteni értelemmé. A lenni létté válik. Ez néha léteezést, egzisztálást jelent, de olykor a lenni csak segédige és azt jelenti igazságosnak lenni, igaznak lenni, megfontoltnak lenni. Csak amennyiben igaz, igazságos, megfontolt, tehát jó, akkor valóságos. Ez az antik filozófia erős kijelentéseinek egyike. A filozófia olyan állapotra törekszik, amelyben az egyes ember és a közösség jó. De mi a jó?

Az ige elsősorban cselekvést kifejező szó. A filozófia főnévvé vált ígési a filozófiai tevékenységről árulkodnak, a filozófiai praxisról, teóriáiról: felfogni (fogalom), megismerni (ismeret), tudni (tudomány), gondolni (gondolat), szemlélni (szemlélődés). Ezeknek a tevékenységeknek egy tartásra kell vezetniük: okossá, értelmessé, megfontolttá, igazgá, derűssé, boldoggá válni. Igaz ez, stimmel? Miért csak olyan ritkán sikerül? Vajon illuzórikusak ezek a célok, amelyeket főként az antik filozófia tűzött ki? A filozófia a görög beszéd és gondolkodás fordítása komplikált latinra, majd abból más nyelvekre. Ennek során megváltozik a főnevek jelentése.

Például itt van a filozófiai alapszó: logosz. Ez jelenthet szót, beszédet, értelmet és nyelvet. A latin fordítása, a *ratio* (*raison*, *reason*, alap) esetében a logosz nyelvi oldala szinte már el is vészett. A logosz eredete a *legein*, közeli rokona a latin *legere* és a német *lesen*, és ugyancsak azt jelenti mint a *legere* szedni, gyűjteni, megolvasni, de ezeken túlmenően jelenti még: mondani, beszélni.

Hannes Böhringer 29

SZÓ SZERINT.

A FILOZÓFIA SZÓTÁR- FÜZETÉBŐL

Az olvasás elsőként talán bogycsók szemezése (*Beerenlese*), gyümölcsök begyűjtése, virágszedés (*Blütenlese, anthologia*), nyomolvasás, olvasás az emberek és állatok arcában. Az olvasás bizonyosan régebbi az írásnál – röggül *graphein*, szó szerint rovátkolni, karcolni, metszeni –; mint a
30 szándékolt rovások, jegyek, betűk, szavak, mondatok, fogalmazások, irattekercsek, könyvek olvasása.

Legein azt jelenti olvasni és beszélni, írásban és szóban. A logosz, nyelv és értelem; az illékony szó, egy lehelet és az írásban rögzített, a nyomós és a súlytalan, olvasmány és beszélgetés, törvény és magyarázat, az érvényes és előzetes között mozog. Az adott szó általában többet ér mint egy aláírt papír. A nyelv és ész egyaránt kötelező érvényű. Vajon elválaszthatók-e egymástól? Beleszületünk a nyelvbe. Körülvesz bennünket, bennünk van, aztán tárgyiasítjuk, mintha velünk átellenben volna. Gondoljuk a nyelvet és egyúttal nyelvben gondolkodunk. A nyelv gondolja, amit mondunk? A nyelv valóban hat, valóságos. Ez tulajdonképpen már szükségtelen kettőzés. Mert ha hat, akkor van. Engedjük csak valamivel közelebb magunkhoz, a szavak beszélni kezdenek.

Az olvasás összeszedés, gyűjtés. Nem egyes betűket szedgetek, hanem betűk együttesét, szavakat, mondatokat, szövegeket. Az összeszedés képezi az emlékezetet (gondolkodást); a benyomások, tapasztalatok, események, mondások, könyvek összegyűjtése. Ahogy emlékezem, összeszedem magamat: önismeret, megfontoltság.

A gyűjtemény egy egyveleg. Redukálnom, válogatnom kell: ki kell szedgetnem, egy könyv legfontosabb mondatait, meg kell jelölnöm, alá kell húznom, le kell írnom, ki kell xeroxálnom, szkennelnem, kívülről kell megtanulnom. A kiszedegetés névelője, a ki-, a gyűjteményből való kiemelés, megjegyzést, megjelölést jelent.

Legein, mint mondtuk, nemcsak olvasni, hanem mondani, beszélni, beszélgetni jelentésű. Amennyiben ezeknek az igéknek elébe tesszük a kiemelő és előtérbe állító ki- igekötőt, akkor főnevesített kimondás, kibeszélés lesz belőlük. „Sokat beszél. De mit is mond valójában?” A kimondásban a mondandó eloldódik a beszéléstől, véleményé és állítássá válik. A mondás egy érvényes lényegre irányul, egy megfogható kijelentésre, amit le lehet írni és alá lehet írni.

A kijelentés *ki*-je kifelé, a privátból a nyilvánosságba törekszik. A leírtat nyilvánosságra hozzák. A nyilvánosságban – ami a valóságossághoz hasonlóan nem elegáns szó – megvitathatóvá válik. A kimondás ellentétes mondást vált ki, a beszéd vitát. Mi a helyes? Mi igaz? Így jön létre az ide-oda olvasás és beszéd, írás és szó között.

A beszéd a mondás folyamatát hangsúlyozza. A kimondás hangosan és egyértelműen mondja azt, amit gondoltak és gyakran nem mertek fennhangon kinyilvánítani. Nem a nyilvánosságban, hanem a megbízható barátok

közé visszahúzódva tudom kimondani, kinyilvánítani azt, ami nyomaszt, hogy megkönnyebbüljek.

A filozófia szótárában személynévmások is vannak: én, te, mi; gyakran főnevesítve: az Én, a Te, a Mi, a közösség. De én nem az Én vagyok. Gyakran a kisbetűvel írott én rejlik a nagybetűs mögött. Önmagunk ki- 31
beszéléséhez kis *én* és *te* kell, a bizalom tompított fénye, nyíltszívűség, őszinteség és barátság. Ezek a fogalmak is a filozófiához tartoznak. Sőt a barátság még a nevében is szerepel.

Had jussak a végére! Hagyják, hogy kibeszéljem magam. Ez nemcsak türelmet jelent a meghallgatásra, az utána- és végiggondolását annak, ami elhangzott, hanem a mentegetődés, a megtévesztés és becsapás, az áltatás és önáltatás veszélyét is. Cselekedni beszéd révén, beszélni cselekvés helyett, egy kínos helyzetből kibeszélni magunkat, gyakran nem jó megoldás, de egy szükségmegoldás. Lehet, hogy a filozófia mint olyan kibeszélés az alól, hogy hasznossá tegyük magunkat?

Platón kibeszéléseinek egyike a mítosz volt, utolsó mentségként én is ehhez menekülök: Tarquinius Superbus-hoz, az ősi Róma utolsó etruszk királyához látogatóba érkezett egy szibülla, látnok, jósnő, prófétissza, öregasszony, aki kilenc könyvet hozott magával eladásra, egetverő áron kínálva. A király nevet. A szibülla tüzet rak és szeme láttára eléget három könyvet és a maradék hatot ugyanolyan magas áron kínálja. Megint nevet a király. A zilált nő megint eléget három könyvet és az utolsó hármat ugyanazon horribilis összegért kínálja. A király felhagy a nevetéssel, kifizeti az árat és a könyveket az általa építtetett Jupiter-templomba viteti, ahol a papok a közjóra vonatkozó kérdésekben tanácsokat meríthettek belőle. Az öregasszonyt nem látták többé.

A szibülla nem mond semmit, csak a puszta tette és cselekvése mond valamit. Mit mond nekem? Megvigasztal. Az internet megkönnyítette az olvasást mint összeszedést; gyorsabbá, szétszórtabbá tette. Könnyebben és gyorsabban jutok el a szövegekhez, amelyeket futtában nézek át. A legtöbb könyv ezáltal fölöslegessé válik. De még így is bőven elég bölcsesség marad meg a fennmaradt könyvek avult tudásában. Az ár mindig ugyanaz: olvasni, összeszedni, kiválasztani; magunkat összeszedni és olvasni, az olvasás mint összeszedettség, csend, elgondolkodás. Talán csak egy szó az, ami megmarad. Ami hat, ez az, valóban.

(Fordította: Tillmann J. A.)